

dr Artur Hamryszczak

Ośrodek Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych KUL

e-mail: artur.hamryszczak@kul.pl

<https://orcid.org/0000-0002-2578-9971>

Archiwum w Domu Generalnym Zgromadzenia Zmartwychwstania Pana Naszego Jezusa Chrystusa w Rzymie

THE ARCHIVES AT THE GENERAL HOUSE OF THE CONGREGATION OF THE
RESURRECTION OF OUR LORD JESUS CHRIST IN ROME

Summary

The Archive at the General House of the Congregation of the Resurrection of Our Lord Jesus Christ in Rome is the central historical archive of the congregation. Bogdan Jański should be considered its founder, as he instructed to gather his entire legacy in Rome in 1840. Since 1886 the documentation has been housed in the General House of the Resurrectionists in via San Sebastiano 11. The first works organizing the archival records were undertaken by Father Paweł Smolikowski, at the turn of the 20th century. The current state of the archive has been most influenced by Father John Iwicki, who has catalogued nearly 70,000 file records, dividing the collection into 11 series. Between 2017 and 2023, Father Paweł Szymanowski, the congregation's archivist, succeeded in signing an agreement with the Head Office of the State Archives to digitize and restore the letters of Adam Mickiewicz and Cyprian Kamil Norwid. Moreover, the Integrated Archival Information System (Zintegrowany System Informacji Archiwalnej – ZoSIA) has been implemented in the archive, thanks to which the inventory descriptions of archival items and their scans are successively uploaded.

While the Roman Resurrectionist Archive does not have a statute, since October 30th, 1996, it has been operating on the basis of regulations approved by Father Sutherland MacDonald CR, the General of the Congregation. The archive has an inventory of more than 80,000 records. It collects the documentation heritage generated by the congregation's central institutions, Resurrectionist houses and the legacy of the clergy. The Resurrectionist Archive includes very precious documentary resources, which, by their sheer size and informational value, make this institution one of the most important outside Poland. Its significance is not limited only to the knowledge of the history of the Polish Church in exile in the 19th and 20th centuries, but also the life of Polish exiles. Par-

ticularly valuable are the materials concerning the activity of the Great Emigration, cultural and political life of Poles in exile in the era of national captivity.

Keywords: church archive; Roman archive; Resurrectionists; manuscripts; Great Emigration; Bogdan Jański; Adam Mickiewicz; Cyprian Kamil Norwid; San Sebastianello

Streszczenie

Archiwum w Domu Generalnym Zgromadzenia Zmartwychwstania Pana Naszego Jezusa Chrystusa w Rzymie jest centralnym archiwum historycznym zgromadzenia. Za jego twórcę należy uznać Bogdana Jańskiego, który w 1840 roku polecił zgromadzić w Rzymie całą swoją spuściznę. Od 1886 roku dokumentacja mieści się w domu generalnym zmartwychwstańców przy via San Sebastianello 11. Pierwsze prace porządkujące archiwalia podjął ks. Paweł Smolikowski, na przełomie XIX i XX wieku. Na aktualny stan archiwum największy wpływ miał ks. John Iwicki, który zinventaryzował prawie 70 000 jednostek aktowych, dzieląc zasób na 11 serii. W latach 2017-2023 ks. Paweł Szymanowski, archiwista zgromadzenia, doprowadził do podpisania z Naczelną Dyрекcją Archiwów Państwowych umowy, na mocy której zdigitalizowano i poddano konserwacji listy Adama Mickiewicza i Cypriana Kamila Norwida. Dodatkowo został wdrożony w archiwum Zintegrowany System Informacji Archiwalnej (ZoSIA), dzięki czemu sukcesywnie są umieszczane opisy inwentarzowe archiwaliów i ich skany.

Archiwum rzymskie zmartwychwstańców nie ma statutu, jednak od 30 października 1996 roku działa na podstawie regulaminu zatwierdzonego przez o. Sutherlanda MacDonalda CR, generała zgromadzenia. Archiwum posiada zasób liczący ponad 80 000 jednostek. Gromadzi spuściznę dokumentacyjną, wytworzoną przez centralne instytucje zgromadzenia, domy zmartwychwstańców, oraz spuścizny duchownych. Archiwum zmartwychwstańców zawiera bardzo cenny zasób dokumentacyjny, który poprzez swoją wielkość i wartość informacyjną powoduje, że należy instytucję tę uznać za jedną z najważniejszych poza granicami Polski. Jego znaczenie nie ogranicza się tylko do poznania dziejów polskiego Kościoła na emigracji w XIX i XX wieku, ale również życia wychodźców polskich. Szczególnie cenne są materiały dotyczące działalności Wielkiej Emigracji, życia kulturalnego i politycznego Polaków na emigracji w dobie niewoli narodowej.

Słowa kluczowe: archiwum kościelne; archiwum rzymskie; zmartwychwstańcy; rękopisy; Wielka Emigracja; Bogdan Jański; Adam Mickiewicz; Cyprian Kamil Norwid; San Sebastianello

Wstęp

Zgromadzenie księży zmartwychwstańców jest jedną z najważniejszych polskich wspólnot zakonnych powstałych w XIX wieku. Zostało powołane we Francji jako duchowa odpowiedź na klęskę powstania listopadowego i nieudane próby odzyskania niepodległości przez Polskę. Przechowywana dokumentacja zgromadzenia w Rzymie jest jedną z najważniejszych polskich spuścizn poza granicami Polski. Dotychczas archiwum nie stało się przedmiotem pogłębionych studiów, a jedyne kompletne opracowanie dziejów i stanu archiwum jest autorstwa ks. Wojciecha Mleczi, zmartwychwstańca¹. Prezentowany

1 W. Mleczo, *Zasób archiwum księży zmartwychwstańców w Rzymie*, w: *Archiwa kościelne w niepodległej Polsce*, red. A. Laszuk, Warszawa 2020, s. 207-218.

artykuł uzupełnienia dotychczasowy stan wiedzy i ma na celu przedstawienie aktualnych zagadnień związanych z działalnością i zasobem wspomnianego archiwum.

1. Dzieje twórcy zasobu

Po upadku powstania listopadowego największa liczba uchodźców z ziem polskich osiadła we Francji, gdzie znaleźli się również przyszli założyciele zgromadzenia księży zmartwychwstańców. Pierwszoplanową rolę w tym dziele odegrał Bogdan Jański, doktor prawa i ekonomii oraz profesor powstającej politechniki w Warszawie. W 1828 roku wyjechał na zachód Europy na rządowe stypendium naukowe w celu poznania tamtejszych ośrodków naukowych, aby zorganizować katedrę handlowości na Politechnice Warszawskiej. Wybuch powstania listopadowego w Polsce uniemożliwił mu powrót do kraju, jednak podjął się na prośbę Rządu Narodowego działalności korespondenta i agenta powstania. Po jego upadku został we Francji, decydując się na emigrację. Szybko stał się jednym z najważniejszych działaczy emigracyjnych. Przyczynił się do powstania polskiego wydawnictwa i biblioteki w Paryżu oraz należał do licznych towarzystw naukowych. Współpracował z licznymi francuskimi czasopismami i encyklopediami jako autor wielu artykułów i haseł. Wydawał również dzieła Adama Mickiewicza i tłumaczył jego utwory na język francuski. Był również redaktorem periodyku „Pielgrzym Polski”².

Podczas swojego pobytu w Paryżu Bogdan Jański przeżył w 1832 roku nawrócenie religijne. Rozpoczął wówczas działalność wśród emigrantów, którzy trwali w marazmie i beznadziei, nie wierząc we wskrzeszenie Polski. Wielu żyło w nędzy materialnej, nie mogąc lub nie potrafiąc podjąć pracy zarobkowej. Dodatkowo potępienie przez papieża Grzegorza XVI powstania listopadowego jako rewolucyjnego wystąpienia przeciwko prawowitej władzy cara skutkowało porzuceniem katolicyzmu przez wielu emigrantów. Decyzji o apostazji sprzyjało również otoczenie francuskie, gdzie idee oświeceniowe i niechęć do Kościoła były bardzo silne. W wielu obozach dla uchodźców powstawały loże masonskie, których członkami byli przedstawiciele emigracji. Do tego dochodziło duże rozbieżności i polityczne Polaków na emigracji, co skutkowało brakiem jedności i chaosem. Jak pisał Adam Mickiewicz: „U nas ciągle kłótnie i pojedynki – istna wieża Babel”³. Bogdan Jański rozpoczął działalność wśród emigracji, chcąc podźwignąć ją

2 M. Chotyńska, *Bogdan Jański i jego współcześni*, „Perspektywy Kultury”, 29 (2020), nr 2, s. 29-30; B. Micewski, *Bogdan Jański i geneza Zmartwychwstańców*, w: *Zmartwychwstańcy w dziejach Kościoła i narodu*, red. Z. Zieliński, Katowice 1990, s. 9-10. Zob. też biografię: tenże, *Bogdan Jański założyciel zmartwychwstańców 1807-1840*, Warszawa 1983.

3 M. Szablewski, *Zmartwychwstańcy. W 150 rocznicę zgromadzenia 1836-1986*, tłum. J. Widlarz, Poznań-Adelaide 1988, s. 19.

moralnie i religijnie. Spotykał się więc z wieloma wychodźcami politycznymi, z różnych warstw społecznych, pomagając im zarówno duchowo, jak i materialnie. Szybko skupił ich wokół siebie na wspólne czytanie lektur religijnych, modlitwę i rozmowy na tematy religijne, przez co zapoczątkował odrodzenie duchowe na emigracji. Stał się czołowym świeckim apostołem Wielkiej Emigracji⁴. W swoich planach współdziałał z Adamem Mickiewiczem, który był jednym z przywódców wychodźstwa polskiego. Do historii przeszła mowa wieszczka, który w grudniu 1834 roku podczas spotkania z grupą przyjaciół po wspólnej mszy św. stwierdził:

Nie ma dla nas innego ratunku, trzeba nowego zakonu. Ale kto go założy? Ja? Za pyszny. – Plater (Cezary)? Zanadto arystokrata. Zaleski? Zanadto demokrata, Trzeba na to świętego. – Jański założy⁵.

Wspomniane spotkanie stało się punktem zwrotnym w życiu B. Jańskiego, który za radą A. Mickiewicza w dniu 19 grudnia 1834 roku zawiązał wspólnotę braci zjednoczonych, która miała za zadanie osobiste dobro duchowe oraz wyzwolenie Polski spod obecnej przemocy. Te dwa cele były ściśle ze sobą związane. W dobru duchowym rodaków widział on załączek przyszłej, wolnej i sprawiedliwej Polski. Jej członkowie, wywodzący się z emigracyjnej inteligencji, zbierali się co piątek na msze świętą, a po niej w domu Mickiewicza czytali Pismo Święte i rozmawiali o sposobach niesienia pomocy rodakom⁶. Niestety szybko wspólne praktyki pobożnościowe ustały, gdyż przynależący do niego bracia przedkładali swoje sprawy osobiste nad obowiązki wspólnoty⁷.

W 1835 roku wobec rozproszenia się braci zjednoczonych B. Jański zorganizował Bractwo Służby Narodowej, skupiające grupę gorliwych katolików, którego głównym celem było osobiste nawrócenie oraz wprowadzenie zasad chrześcijańskich w życiu publicznym i prywatnym⁸.

Kolejnym etapem w życiu wspólnotowym było złożenie podczas mszy św. w paryskim kościele św. Sulpicjusza 17 lutego 1836 roku, w Środę Popielcową, przez B. Jańskiego oraz jego uczniów ślubu „życia w dozgonnej braterskiej społeczności” i wspólne zamieszkanie w domu przy ul. Notre Dame des Champs w Paryżu. Celem powstałej wspólnoty była wspólna praktyka życia chrześcijańskiego oraz działalność apostołska wśród członków polskiej emigracji. Na przełożonego (Brata Starszego) wybrano Bogdana Jańskiego. Do wspólnoty należeli: Hieronim Kajsiewicz, Piotr Semenenko, malarz Józef Maliński,

4 M. Chotyńska, *Bogdan Jański i jego współczesni*, s. 33.

5 P. Smolikowski, *Historia Zgromadzenia Zmartwychwstania Pańskiego*, t. 1, Kraków 1892, s. 41.

6 M. Chotyńska, *Bogdan Jański i jego współczesni*, s. 33; M. Szablewski, *Zmartwychwstańcy. W 150 rocznicę zgromadzenia 1836-1986*, s. 21.

7 B. Micewski, *Bogdan Jański założyciel zmartwychwstańców 1807-1840*, s. 249.

8 Tamże, s. 249-250.

Edward Duński, poeta Antoni Górecki i student politechniki w Paryżu Józef Ziemecki. Miejsce to szybko zostało nazwane przez polską emigrację „Domkiem Jańskiego”, stając się zalążkiem nowego zgromadzenia zakonnego, które przyjęło nazwę Zmartwychwstania Pana Naszego Jezusa Chrystusa⁹. W 1837 roku P. Semenenko i H. Kajsiewicz zostali wysłani przez B. Jańskiego (brata starszego) do Rzymu w celu kontynuacji studiów teologicznych rozpoczętych w Paryżu. W kolejnym roku dołączyli do nich dwaj bracia: Edward Duński i Józef Haube. Wszyscy zamieszkali w wynajętym domu przy Piazza Morgana nr 24. Przełożonym wspólnoty był P. Semenenko. W dniu 5 grudnia 1841 roku wraz z H. Kajsiewiczem przyjęli święcenia kapłańskie¹⁰.

W 1840 roku B. Jański przeniósł się do Rzymu, aby podjąć studia teologiczne i planując – po uzyskanej już zgodzie żony – otrzymanie święceń kapłańskich. Jednak wkrótce zmarł na gruźlicę (2 lipca 1840 roku), w 33 roku życia, w opinii świętości¹¹. Na jego nagrobku na cmentarzu Campo Verano umieszczono napis łaciński: „Tu spoczywa w nadziei zmartwychwstania Bogdan Jański, pierwszy pokutnik jawny i apostoł Emigracji Polskiej we Francji”¹².

W Wielkim Poście 1842 roku pod przewodnictwem ks. P. Semeneki nowo założona wspólnota zebrała się na Radę Generalną. Zatwierdzono wówczas napisany przez niego zarys reguły zakonnej. W dniu 27 marca 1842 roku, w Niedzielę Zmartwychwstania, w czasie mszy św. odprawianej w katakumbach św. Sebastiana siedmiu członków nowej wspólnoty złożyło po raz pierwszy publiczne śluby: ubóstwa, czystości i posłuszeństwa. Po eucharystii członkowie nowego zgromadzenia spontanicznie wybrali nazwę: Zgromadzenie Zmartwychwstania Pana Naszego Jezusa Chrystusa. Jego celem było bowiem własne duchowe zmartwychwstanie do nowego życia z Bogiem oraz tych, wśród których podejmą posługę duszpasterską¹³. Zmartwychwstańcy od początku stronili od polityki, ponieważ nie chcieli utrudniać swojej roli nieoficjalnych przedstawicieli Polski w Watykanie¹⁴. Dodatkowo twierdzili, że katolicyzm miał być ostoją moralności, a nie polityką, miał więc być okazją do zjednoczenia społeczeństwa, które polityka dzieliła¹⁵.

9 M. Chotyńska, *Bogdan Jański i jego współcześni*, s. 33-34; M. Szablewski, *Zmartwychwstańcy. W 150 rocznicę zgromadzenia 1836-1986*, s. 21; B. Micewski, *Bogdan Jański i geneza powstania Zmartwychwstańców*, s. 22-23.

10 M. Chotyńska, *Bogdan Jański i jego współcześni*, s. 35-36; M. Szablewski, *Zmartwychwstańcy. W 150 rocznicę zgromadzenia 1836-1986*, s. 46.

11 B. Micewski, *Bogdan Jański założyciel zmartwychwstańców 1807-1840*, s. 423-424; tenże, *Bogdan Jański i geneza powstania Zmartwychwstańców*, s. 26.

12 Doczesne szczątki B. Jańskiego przeniesiono w 1956 roku z cmentarza Campo Verano do kościoła Zmartwychwstańców przy via San Sebastianello 11. M. Szablewski, *Zmartwychwstańcy. W 150 rocznicę zgromadzenia 1836-1986*, s. 29.

13 Tamże, s. 47.

14 M. Traczyński, *Zmartwychwstańcy w służbie Stolicy Apostolskiej*, w: *Zmartwychwstańcy w dziejach Kościoła i narodu*, s. 121-148.

15 W. Karpiński, M. Król, *Sylwetki polityczne XIX wieku*, Kraków 1974, s. 71.

W 1850 roku uchwalono konstytucję zakonną zgromadzenia autorstwa ks. Aleksandra Jelowickiego¹⁶. Nowe zgromadzenie podjęło się nieudanych prób założenia swoich placówek na ziemiach polskich (1842 roku poznańskie; 1848-1849 Kraków)¹⁷. W 1857 roku papież Pius IX przekazał im sanktuarium w Mentorelli koło Rzymu¹⁸.

Ważną misją zmartwychstańców było założenie w 1863 roku placówki w Adrianopolu, na terenie Bułgarii, okupowanym przez imperium osmańskie. Prowadzili tam szkołę dla dzieci i młodzieży grekokatolickiej oraz seminarium¹⁹.

W 1866 roku zgromadzenie otworzyło kolegium polskie dla duchownych z ziem polskich pod zaborami, studiujących w Rzymie, planowane jeszcze przez B. Jańskiego²⁰.

Zmartwychwstańcy, przekształcając się w zgromadzenie międzynarodowe, rozpoczęli również w 1857 roku pracę duszpasterską w Kanadzie wśród wiernych pochodzenia niemieckiego i czeskiego²¹. Kolejnym etapem w rozwoju zgromadzenia w Ameryce było objęcie przez nich w 1870 roku parafii św. Stanisława Kostki w Chicago, gdzie utworzyli m.in. Kolegium św. Stanisława Kostki, czy też rozpoczęli wydawanie „Dziennika Chicagowskiego” (1890-1970)²². W 1953 roku zgromadzenie otworzyło placówki duszpasterskie na Bermudach, w 1959 roku w Boliwii i Brazylii, a od 1978 roku w Australii²³.

Na ziemiach polskich w 1880 roku zmartwychwstańcy otworzyli internat dla młodzieży grekokatolickiej we Lwowie, a w 1884 roku nowicjat zakonny w Krakowie. Po uzyskaniu niepodległości przez Polskę w 1918 roku zgromadzenie założyło nowe placówki (m.in. Poznań, Warszawa), ale inne w wyniku II wojny światowej zostały zlikwidowane (np. Lwów). Aktualnie zgromadzenie prowadzi 18 domów, a siedzibą prowincji polskiej zmartwychwstańców jest klasztor w Krakowie²⁴.

16 B. Micewski, *Zmartwychwstańcy*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 20, red. E. Gigilewicz, Lublin 2014, kol. 1457-1458.

17 M. Perzyński, *Zmartwychwstańcy w Polsce*, w: *Zmartwychwstańcy w dziejach Kościoła i narodu*, s. 92-93.

18 A. Bender, *Polskie ślady w Sanktuarium Matki Bożej Łaskawej na Mentorelli*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 119 (2022), s. 29-49.

19 B. Micewski, *Zmartwychwstańcy*, kol. 1457; K. Popek, *Misja polskich zmartwychwstańców w Adrianopolu*. Wybrane problemy, „Zeszyty Naukowe Towarzystwa Doktorantów UJ. Nauki Społeczne”, 2018, nr 23 (4), s. 129-144.

20 M. Stępień, *Erygowanie i początki funkcjonowania Papieskiego Kolegium Polskiego w Rzymie w XIX wieku*, „Prawo Kanoniczne”, 53 (2010), nr 3-4, s. 252-253.

21 J. Iwicki, *Zmartwychwstańcy za oceanem*, w: *Zmartwychwstańcy w dziejach Kościoła i narodu*, s. 110-111.

22 Tamże, s. 116.

23 Tamże, s. 119.

24 M. Perzyński, *Zmartwychwstańcy w Polsce*, s. 92-108; Zgromadzenie Zmartwychwstania Pana Naszego Jezusa Chrystusa, *Placówki w Polsce*, <https://zmartwychwstancy.pl/placowki> [dostęp: 20.11.2023].

2. Archiwum Domu Generalnego

Archiwum Zgromadzenia Zmartwychwstańców w Rzymie (Archivio Congregatio a Resurrectione a Roma – ACRR) jest centralnym archiwum zgromadzenia. Zgodnie z typologią zalicza się ono do archiwum kościelnego prowadzonego przez zgromadzenie zakonne i gromadzące jego dokumentację²⁵. Jest to archiwum historyczne, mające otwarty zasób, ponieważ ciągle splywa do niego dokumentacja wytworzona przez różne organy zgromadzenia²⁶.

Archiwum nie ma statutu, jednak od 30 października 1996 roku działa na podstawie regulaminu zatwierdzonego przez o. Sutherlanda MacDonalda CR, generała zgromadzenia. Zgodnie z jego zapisem archiwum zawiera zbiory rękopiśmienne i drukowane od początku istnienia zgromadzenia, aż do ostatniej kadencji Zarządu Generalnego²⁷, oraz zbiory muzealne²⁸. Archiwum opiekuje się wyznaczony przez władze generalne archiwariusz²⁹.

Za początek powstania Archiwum Zgromadzenia Zmartwychwstańców w Rzymie należy uznać decyzję B. Jańskiego, który przed śmiercią (2 lipca 1840 roku) poprosił swojego sekretarza, brata Edwarda Duńskiego, aby przywiózł pozostawioną przez siebie we Francji dokumentację. Przed wyjazdem do Rzymu B. Jański uporządkował swoje dokumenty i złożył je w specjalnych kartonach, które umieścił w dużej dębowej szafie. Ze sobą wziął tylko prowadzony na bieżąco dziennik, notatki rekolekcyjne oraz bruliony ważniejszych listów³⁰. Prośba B. Jańskiego została zrealizowana dopiero po jego śmierci,

-
- 25 S. Librowski, *Archiwa kościelne*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 1, red. F. Gryglewicz, Lublin 1985, kol. 877-878, 885; M. Dębowska, *Informator o archiwach zakonnych w Polsce*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 69 (1998), s. 15; J. Adamczyk, *Archiwa kościelne w aspekcie kanonicznym*, „Roczniki Nauk Prawnych”, 22 (2012), nr 3, s. 174-175; A. Hamryszczak, *Tworzenie archiwów kościelnych po odzyskaniu przez Polskę niepodległości oraz gromadzenie przez nie zasobu*, w: *Archiwa kościelne w niepodległej Polsce*, s. 44.
 - 26 Instytucje kościelne powinny prowadzić trzy rodzaje archiwów: bieżące, gromadzące dokumentację nadal wykorzystywaną w pracy kancelarii; tajne, gromadzące szczególnie ważne i poufne dokumenty, oraz historyczne, przechowujące w całości dokumentację przekazaną z archiwum bieżącego. J. Adamczyk, *Archiwa kościelne w aspekcie kanonicznym*, s. 174-175; J. Gręźlikowski, *Archiwa kościelne w świetle obowiązujących norm kanonicznych*, „Studia Włocławskie”, 24 (2022), s. 517.
 - 27 Kadencja zarządu generalnego zmartwychwstańców trwa 6 lat. W każdym zgromadzeniu zakonnym ustalone są przepisy dotyczące czasu i zakresu dokumentacji przekazywanej z archiwum bieżącego domu zakonnego do centralnego archiwum historycznego. Zob. R. Prejs, *Archiwum kościelne. Rola i znaczenie jako miejsca przechowywania dokumentów przeszłości*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 97 (2012), s. 215.
 - 28 Archivio Congregatio a Resurrectione a Roma (dalej: ACRR), *Wyciąg z Regulaminu Archiwum Generalnego z dnia 30 października 1996 r.* Archiwa kościelne połączone z muzeami funkcjonują m.in. w Polsce ze względu na różne problemy organizacyjne z wyodrębnieniem instytucjonalnym tych dwóch instytucji. Zob. np. Archiwum i Muzeum Archidiecezjalne w Białymstoku.
 - 29 Archiwariusz powinien posiadać odpowiednie kompetencje zawodowe. M. Różański, *Status dyrektora historycznego archiwum diecezjalnego*, „Studia Prawnoustrojowe”, 2008, nr 42, s. 139.
 - 30 B. Micewski, *Bogdan Jański założyciel zmartwychwstańców 1807-1840*, s. 391.

kiedy nowo wybrany przełożony P. Semenenko wysłał w lipcu 1840 roku brata E. Duńskiego po wspomnianą dokumentację³¹. Od tego czasu zasób archiwum powiększa się o spuścizny kolejnych przełożonych generalnych zakonu zmartwychwstańców, innych członków zgromadzenia, dokumentację wytworzoną przez naczelne organy zgromadzenia. Do czasu podziału zgromadzenia na prowincje w 1947 roku również dokumentacja poszczególnych domów zmartwychwstańców była przekazywana do archiwum generalnego w Rzymie³².

Gromadzona przez zmartwychwstańców w Rzymie dokumentacja była przechowywana w kolejnych domach zajmowanych przez zgromadzenie (Piazza Morgana 24, kościół św. Klaudiusza). Od 1886 roku archiwum mieści się w domu generalnym przy via San Sebastianello 11 w Rzymie. Aktualnie znajduje się na pierwszym piętrze wspomnianego budynku. Archiwum zajmuje cztery pomieszczenia w układzie amfiladowym, których okna wychodzą na podwórze zakonne. Pierwsze pomieszczenie pełni funkcję czytelnicy archiwalnej, gdzie oprócz dużego stołu ustawiono 18 metalowych szaf archiwalnych zamykanych na klucz. W drugim pomieszczeniu, będącym pracownią archiwariusza, znajduje się duży stół z komputerem i skanerem oraz 13 metalowych zamykanych na klucz szaf archiwalnych. Dodatkowo jest tu biblioteczka z księgozbiorem podręcznym, zawierająca wydania krytyczne pism zmartwychwstańców czy cenniejsze pozycje książkowe, będące darem dla zgromadzenia. Trzecie pomieszczenie przeznaczone jest do prac dokumentacyjnych i digitalizacyjnych, pełniąc również funkcję magazynu oraz kąciaka sanitarnego. Na końcu znajduje się podręczny składzik na materiały i druki związane z funkcjonowaniem archiwum. Cały wspomniany obszar archiwum jest monitorowany kamerami wizyjnymi.

3. Opracowanie zasobu

Pierwsze prace nad uporządkowaniem narastającego zasobu w archiwum podjął ks. P. Smolikowski (1849-1926) na przełomie XIX i XX wieku. Podzielił on dokumentację według jej twórcy, a następnie ułożył ją chronologicznie. Taki sposób opracowania akt był kontynuowany przez kolejnych archiwariuszy³³.

31 ACRR, J. Iwicki, *Catalogus Archivi Congregationis a Resurrectione DNJC. Wersja robocza*, Rzym 2013, s. 5; W. Mleczko, *Zasób archiwum księży zmartwychwstańców w Rzymie*, s. 208; B. Micewski, *Bogdan Jański założyciel zmartwychwstańców 1807-1840*, s. 419.

32 Szczegółowo funkcjonowanie archiwów zakonnych i specyfikę ich zasobu omawia: R. Prejs, *Organizacja i funkcjonowanie archiwów w domach zakonnych*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 75 (2001), s. 139-151.

33 W. Mleczko, *Zasób archiwum księży zmartwychwstańców w Rzymie*, s. 209-210.

W latach 50. XX wieku ks. Jan Książek sporządził pierwszy spis archiwaliów oraz książek przechowywanych w rzymskim klasztorze. Jego zasługą jest dokładne skatalogowanie spuścizny ks. P. Semenki³⁴.

Kolejny archiwista, brat Lucjan Budziński, nadał sygnatury każdej jednostce archiwalnej (dokumentowi) ze spuścizny B. Jańskiego, ks. H. Kajsiewicza oraz P. Semenki, używając dużej pieczęci i wpisując kolejny numer inwentarzowy. Ten sposób nadawania znaku własnościowego spowodował jednak w wielu dokumentach zamazanie pisma. Innym ważnym przedsięwzięciem było doprowadzenie do umieszczenia całej spuścizny B. Jańskiego na mikrofilmach³⁵.

Największy wpływ na aktualną formę archiwum miał ks. John Iwicki, który w latach 1966-1969 systematycznie opracowywał cały zasób. Wprowadził on również charakterystyczne opakowania (pudła) archiwalne, które są używane do dziś³⁶. To czarne, zamykane skrzynki z grubej tektury, zaopatrzone w uchwyt do przenoszenia. Na każdej z nich umieszczono tytuł zbioru, tytuł podzbioru, sygnatury skrajne i numer kolejny skrzynki, co ułatwia lokalizację w szafie archiwalnej. Do skrzynek włożono ponumerowane kolejno koperty z archiwaliami ułożonymi zgodnie z chronologią ich powstania. W celu łatwiejszego skorzystania z nich na przedniej ścianie skrzynki umieszczono indeks z wykazem zawartości każdej z kopert.

Cały zasób archiwalny został podzielony przez ks. J. Iwickiego na 11 serii, obejmujących ponad 66 000 jednostek archiwalnych, z których każda otrzymała sygnaturę: I. Fundatores (pisma Założycieli – Bogdana Jańskiego, ks. Piotra Semenki i ks. Hieronima Kajsiewicza); II. Sodales (pisma członków zgromadzenia); III. Ex-Sodales (pisma byłych członków zgromadzenia); IV. Episcopi Orbis (pisma biskupów z różnych krajów); V. Episcopi Poloniae (pisma polskich biskupów); VI. Sacerdotes (pisma księży); VII. Laici (pisma świeckich); VIII. Mulieres (pisma kobiet); IX. Sorores (pisma siostr zakonnych); X. Res Polonicae (dokumentacja dotycząca spraw Polski); XI. Res Congregationis (dokumentacja dotycząca zgromadzenia zmartwychwstańców)³⁷.

Ważnym etapem w opracowaniu zasobu archiwum było przeprowadzenie skontrum w latach 80. XX wieku przez ks. Bolesława Micewskiego i ponowne uporządkowanie spuścizny B. Jańskiego. Jego dokumentacja została ułożona chronologicznie³⁸.

34 Tamże, s. 210.

35 Tamże.

36 ACRR, J. Iwicki, *Catalogus Archivii Congregationis a Resurrectione DNJC. Wersja robocza*, Rzym 2013, s. 6; W. Mleczo, *Zasób archiwum księży zmartwychwstańców w Rzymie*, s. 210.

37 ACRR, J. Iwicki, *Catalogus Archivii Congregationis a Resurrectione DNJC. Wersja robocza*, Rzym 2013, s. 6.

38 Wspomniane prace były skorelowane z opracowaniem biografii B. Jańskiego przez ks. B. Micewskiego. *Zob. Bogdan Jański założyciel zmartwychwstańców 1807-1840*, Warszawa 1983.

Bardzo istotne prace nad uporządkowaniem i inwentaryzacją zasobu zrealizował ks. Paweł Szymanowski, archiwista zgromadzenia w latach 2017-2023. Wyodrębnił on kolekcję zdjęć zgromadzenia, które znajdowały się luzem. Zostały one wstępnie podzielone według kryterium rzeczowego na 37 zbiorów i umieszczone w 38 bezkwasowych pudłach archiwalnych firmy Beskid Plus. Pozostałą część pozostawiono w albumach. Sprawą niecierpiącą zwłoki jest dokładne opracowanie fotografii, aby można było je udostępnić kwerendzistom i wykorzystywać w bieżącej pracy zgromadzenia³⁹.

Wyodrębniono również w zasobie archiwum zbiory kartograficzne, które obejmują plany kościołów, klasztorów i innych budynków zgromadzenia.

W 2018 roku zmartwychwstańcy podjęli współpracę z Naczelną Dyrekcją Archiwów Państwowych, co skutkowało m.in. konserwacją listów Adama Mickiewicza i Cypriana Kamila Norwida w Centralnym Laboratorium Konserwacji Archiwaliów przy Archiwum Głównym Akt Dawnych (dalej: AGAD). Do przechowywania rękopisów wykonano również specjalistyczne bezkwasowe pudła archiwalne. Rzymskie archiwum zmartwychwstańców odwiedziła również konserwatorka AGAD Hanna Machaj, która w 2018 roku przeprowadziła ocenę stanu zachowania i przechowywania zasobu⁴⁰.

W latach 2018 i 2019 zdigitalizowano (zeskanowano) w pracowni archiwum większość rękopisów ks. P. Smolikowskiego. Natomiast w 2023 roku w Narodowym Archiwum Cyfrowym w Warszawie zeskanowano mikrofilmy z archiwaliami ks. P. Semeneki z zasobu archiwum rzymskiego⁴¹. W 2023 roku udało się również zdigitalizować w pracowni archiwum część spuścizny B. Jańskiego, ks. H. Kajsiewicza i ks. W. Kalinki.

Ksiądz P. Szymanowski doprowadził również do podpisania umowy z Naczelną Dyrekcją Archiwów Państwowych na wdrożenie w archiwum zmartwychwstańców programu ZoSIA (Zintegrowanego Systemu Informacji Archiwalnej). Dzięki połączeniu go

39 Fotografie w zbiorach kościelnych nadal w większości są nieuporządkowane. Tematyce opracowania zdjęć w archiwach kościelnych poświęcony jest tom 117 (2021) „Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych”. Zob. np. A. Seweryn, *Fotografia w archiwum. Identyfikacja-zabezpieczanie-konserwacja*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 117 (2021), s. 269-292; P. Zakrzewski, *Utwór i nośnik utworu fotograficznego w działalności muzeów i archiwów kościelnych*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 117 (2021), s. 343-355; A. Hamryszczak, *Fotografie w Archiwum Diecezji Łuckiej*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 117 (2021), s. 87-108; J. Kapuściński, *Dokumentacja fotograficzna w zasobie Archiwum Archidiecezji Częstochowskiej im. Ks. Walentego Patykiewicza w Częstochowie (aktualny stan badań i perspektywy)*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 117 (2021), s. 169-185.

40 *Przegląd stanu zachowania zasobu Archiwum Zmartwychwstańców w Rzymie*, <https://archiwa.gov.pl/przeglad-stanu-zachowania-zasobu-archiwum-zmartwychwstancow-w-rzymie/> [dostęp: 20.11.2023].

41 W ramach prac mikrofilmy zostały scalone na 34 nowych rolkach i zabezpieczone w opakowaniach bezkwasowych. NAC przekazał nie tylko nowe rolki mikrofilmów, lecz także skany na przenośnym dysku zewnętrznym. Pliki cyfrowe zostały przygotowane do publikacji w serwisie www.szukajwarchiwach.gov.pl. ACRR, Pismo Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych do ks. prof. dr. Andrzeja Gieniusza CR z dnia 8 sierpnia 2023 r.

z portalem „Szukaj w archiwach” (<https://www.szukajwarchiwach.gov.pl>) planowane jest sukcesywne udostępnianie kwerendzistom zasobu archiwum w postaci cyfrowych kopii. Aktualnie udostępniono 29 listów Adama Mickiewicza i Cypriana Kamila Norwida w formie 91 skanów⁴².

4. Zasób archiwum rzymskiego

Szacuje się, że zasoby rzymskiego archiwum zmartwychwstańców obejmują około 80 000 jednostek archiwalnych. W większości są to listy: około 40 000 napisanych przez założycieli i członków zgromadzenia, ponad 2000 listów biskupów i prałatów, około 4000 listów zakonnic i ponad 12 000 listów od osób świeckich. Oprócz listów w archiwum znajdują się również dokumenty dotyczące różnych instytucji zgromadzenia i oficjalnej korespondencji – około 10 000 zarejestrowanych dokumentów. W zbiorze „Episcopi Poloniae” znajdują się listy 110 biskupów, w zbiorze „Laici” zgromadzone są listy około 1600 Polaków, a w zbiorze „Mulieres” 800 Polek⁴³.

Najcenniejsze pod względem wartości historycznej są spuścizny pierwszych zmartwychwstańców, którzy utrzymywali szerokie kontakty z wybitnymi polskimi przedstawicielami emigracyjnej kultury i sztuki (B. Jański, ks. P. Semenenko, ks. H. Kajsiewicz, ks. P. Smolikowski)⁴⁴.

Archiwum zmartwychwstańców najbardziej znane jest z posiadanych w swoim zasobie listów polskich poetów, zaliczających się do grona wieszczów narodowych. W zbiorze tym najcenniejsza jest korespondencja Adama Mickiewicza, która liczy siedem listów. Są to pisma z lat 1834-1838 adresowane do Bogdana Jańskiego i Hieronima Kajsiewicza⁴⁵.

Ważna jest także korespondencja – składająca się z 25 listów – Cypriana Kamila Norwida do zmartwychwstańców z lat 1849-1862⁴⁶. Poeta pisał do ks. H. Kajsiewicza, ks. P. Semeneki, ks. A. Jełowickiego czy ks. K. Kaczanowskiego. Norwid chciał wstąpić

42 Archiwum Zgromadzenia Zmartwychwstania Pańskiego w Rzymie, <https://www.szukajwarchiwach.gov.pl/web/archiwum-zgromadzenia-zmartwychwstania-panskiego-w-rzymie> [dostęp: 20.11.2023].

43 Zob. ACRR, *Catalogus Archivi Congregationis a Resurrectione D.N.J.C.*, Romae 2017; W. Młeczko, *Zasób archiwum księży zmartwychwstańców w Rzymie*, s. 212-213.

44 J. Kuzicki, *Współpracownicy Bogdana Jańskiego w życiu kulturalnym Wielkiej Emigracji we Francji*, w: *Między irredentą a kolaboracją. Postawy społeczeństwa polskiego wobec zaborcy. W kręgu nauki i sztuki*, red. N. Kasparek, A. Szmyt, Olsztyn 2009, s. 57-71; zob. ACRR, *Catalogus Archivi Congregationis a Resurrectione D.N.J.C.*, Romae 2017; J. Iwicki, *Catalogus Archivi Congregationis a Resurrectione DNJC. Wersja robocza*, Rzym 2013.

45 ACRR, sygn. 49276-49290.

46 ACRR, sygn. 49726-49750.

nawet do zgromadzenia, jednak nie uzyskał zgody ks. H. Kajsiewicza, który obawiał się, że poeta nie będzie potrafił przestrzegać jego reguły⁴⁷.

Szczególnie ważnym świadectwem jest list ks. A. Jełowickiego z 21 października 1849 roku napisany do hrabiny Ksawery Grocholskiej, opisujący ostatnie chwile zmarłego 17 października 1849 roku Fryderyka Chopina. Z pisma tego pochodzą wstrząsające słowa kompozytora, skierowane do ks. A. Jełowickiego, dzięki któremu wypowiedział się i przyjął sakrament chorych: „Bez ciebie, mój Drogi, zdechłbym jak świnia”⁴⁸.

Znaczącym zbiorem jest zachowana dokumentacja z kolegium polskiego w Rzymie, które założyli zmartwychwstańcy w 1866 roku i zarządzali nim do 1938 roku. Duchowni mieszkający w kolegium stanowili elitę duchową i intelektualną polskiego Kościoła pod zaborami. Po odzyskaniu niepodległości przez Polskę to wychowankowie kolegium mieli największy wpływ na działalność Kościoła katolickiego w odrodzonej ojczyźnie, ponieważ stanowili wówczas większość wyższej hierarchii kościelnej i naukowej⁴⁹.

Kolejną istotną dokumentacją jest zachowana korespondencja zmartwychwstańców z zakonnicami, w tym z założycielkami kilku żeńskich zgromadzeń zakonnych, ważnych dla polskiego Kościoła (np. Franciszką Siedliską – nazaretanką⁵⁰). Ksiądz H. Kajsiewicz był spowiednikiem Marceliny Darowskiej, założycielki ss. niepokalanek⁵¹, natomiast ks. P. Semenenko Celiny Borzęckiej, założycielki ss. zmartwychwstanków⁵². Zmartwychwstańcy przyczynili się również do powstania w Chicago zgromadzenia sióstr franciszkanek od bł. Kingi⁵³.

47 W. Karpiński, M. Król, *Sylwetki polityczne XIX wieku*, s. 71.

48 ACRR, sygn. 17324. List ukazał się drukiem m.in. w: J. Klechta, *Powstaniec, tulacz, kapłan. Ks. Aleksander Jełowicki (1804-1877) pierwszy rektor Polskiej Misji Katolickiej we Francji*, Paryż 2004.

49 Zob. zestawienie: W. Mleczo, *Zasób archiwum księży zmartwychwstańców w Rzymie*, s. 209; tenże, *Kapłani dla Polski zmartwychwstańczej – idee i działalność Papieskiego Kolegium Polskiego w Rzymie*, „Polska Myśl Pedagogiczna”, 1 (2015), nr 1, s. 111-123.

50 ACRR, *Catalogus Archivi Congregationis a Resurrectione D.N.J.C.*, Romae 2017, s. 223.

51 Zgromadzenie Sióstr Niepokalanego Poczęcia NMP założone w latach 1854-1857 w Rzymie przez Józefę Karską i Marcelinę Darowską w celu wychowania oraz nauczania dzieci i młodzieży żeńskiej, prowadzenia rekolekcji, a także szerzenia czci Niepokalanego Poczęcia NMP. Znane klasztor w Jazłowcu na Podolu i Szymanowie. S. Brzozecki, *Niepokalanki*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 13, red. E. Gigilewicz, Lublin 2009, kol. 1185-1186; ACRR, *Catalogus Archivi Congregationis a Resurrectione D.N.J.C.*, Romae 2017, s. 230.

52 Zgromadzenie Sióstr Zmartwychwstania Pana Naszego Jezusa Chrystusa. Założone przez bł. Celinę Borzęcką i jej córkę Jadwigę Borzęcką w 1883 roku, zajmujące się wychowaniem i nauczaniem dzieci oraz opieką nad chorymi. Duchowość odwołuje się do misterium Jezusa Chrystusa przez naśladowanie i świadczenie o jego śmierci i Zmartwychwstaniu oraz czci Maryi. B. Micewski, *Zmartwychwstanki*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 20, red. E. Gigilewicz, Lublin 2014, kol. 1457; ACRR, *Catalogus Archivi Congregationis a Resurrectione D.N.J.C.*, Romae 2017, s. 234.

53 Franciszkanki bł. Kingi, założone 1894 roku w Chicago przez Teresę Dudzik, przy współudziale Róży Wisieńskiej i ks. Wincentego Barzyńskiego CR. Celem było niesienie pomocy starszym i ubogim chorym, zwłaszcza emigrantom polskim. Działalność rozszerzono o wychowanie religijne i nauczanie młodzieży. B. Szier, *Franciszczanki bł. Kingi*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 5, red. L. Bieńkowski, Lublin 1989, kol. 546.

Ważną dokumentacją są również archiwalia dotyczące spraw polskiej emigracji, ukazujące życie polityczne, społeczne i kulturalne wychodźstwa polskiego, znajdujące się w zbiorze „Res Polonicae”. Są to m.in. akta Komitetu Narodowego Polskiego w Paryżu, dzienniki Rządu Narodowego z 1863 roku czy też sprawozdania ze stanu Kościoła katolickiego na ziemiach polskich przygotowywane przez różnych duchownych⁵⁴.

Aktualnie jedyną pomocą archiwalną, służącą do poznania zasobu, jest przeznaczony do użytku wewnętrznego katalog archiwum z 2013 roku autorstwa ks. J. Iwickiego⁵⁵, obejmujący spuściznę założycieli zgromadzenia (B. Jański, H. Kajsiewicz, P. Semenenko). Uzupełnieniem jest przygotowany w 2017 roku katalog, w którym w ramach 11 serii alfabetycznie uszeregowano podzieloną rzeczowo dokumentację znajdującą się w archiwum⁵⁶.

W celu popularyzacji zasobu archiwum rzymskiego ks. P. Szymanowski w latach 2018-2023 wydawał biuletyn „Skarby z Rzymskiego Archiwum”. Pismo ukazywało się dwa razy w miesiącu w formacie PDF i zawierało opis dokumentu mogącego zaciekawić czytelnika niebędącego badaczem przeszłości. Uzupełnieniem był skan wspomnianego dokumentu. Biuletyn był wydawany w języku polskim, angielskim i portugalskim i rozsyłany mailowo do wspólnot zmartwychwstańców na całym świecie oraz zainteresowanych. Łącznie ukazało się 46 numerów pisma⁵⁷.

5. Ubytki w zasobie

Archiwum rzymskie ze względu na swoje znaczenie dla polskiej kultury narodowej było często odwiedzane przez badaczy. Niestety zbioru bezcennych rękopisów wieszczów i dokumentacji z czasów Wielkiej Emigracji nie ominęły straty. Ubytki w zasobie wynikały z kilku powodów. Jednym z nich były duże problemy finansowe zgromadzenia w XIX wieku. Przykładowo o. P. Smolikowski, przełożony generalny zmartwychwstańców (1895-1905), sprzedał swoim krewnym oryginalny rękopis najważniejszego dramatu Zygmunta Krasińskiego *Nie-Boska komedia*, wydrukowany w Paryżu pod kierunkiem B. Jańskiego⁵⁸.

Również kolekcjonerzy, korzystając z problemów finansowych zgromadzenia, kupowali cenne listy od zmartwychwstańców w celu wzbogacenia swoich zbiorów, zubożając

54 ACRR, *Catalogus Archivi Congregationis a Resurrectione D.N.J.C.*, Romae 2017, s. 237-240.

55 ACRR, J. Iwicki, *Catalogus Archivi Congregationis a Resurrectione DNJC. Wersja robocza*, Rzym 2013.

56 ACRR, *Catalogus Archivi Congregationis a Resurrectione D.N.J.C.*, Romae 2017.

57 „Skarby z Rzymskiego Archiwum” są dostępne bezpłatnie na stronie internetowej zmartwychwstańców: <https://zmartwychwstancy.pl/skarby-z-rzymskiego-archiwum> [dostęp: 20.11.2023].

58 W. Mleczo, *Zasób archiwum księży zmartwychwstańców w Rzymie*, s. 211.

przez to zasób archiwum. W ten sposób archiwum straciło m.in. listy Adama Mickiewicza, Stefana Witwickiego, Bohdana Zaleskiego czy Bogdana Jańskiego⁵⁹.

Dodatkowo zbytne zaufanie zmarłychwstańców do badaczy, którzy korzystali z zasobu archiwalnego, czy też różnych instytucji, skutkowało utratą cennych zbiorów. Niektóre ważne rękopisy zostały ukradzione przez korzystających ze zbiorów albo wypożyczone za zgodą zmarłychwstańców nie zostały zwrócone. Jednym z dotkliwszych ubytków jest zaginięcie dokumentacji redakcyjnej B. Jańskiego dotyczące „Pielgrzyma Polskiego”. Niekiedy okazywało się, że brakujące archiwalia odnajdywano w dużych bibliotekach i kolekcjach specjalnych, jednak ich odzyskanie przez zmarłychwstańców jest bardzo trudne⁶⁰.

6. Udostępnianie

Udostępnianie zasobu archiwalnego określa regulamin z 30 października 1996 roku⁶¹. Z zasobu archiwum może korzystać każdy badacz naukowy, jednak przed kwerendą musi powiadomić o planowanym terminie swojego przybycia. Należy uwzględnić fakt, że w sierpniu archiwum jest nieczynne.

Przed udostępnieniem dokumentów badacz musi wypełnić odpowiedni formularz, aby uzyskać zgodę archiwisty. Zarówno udostępnianie, jak i zwrot dokumentów archiwalnych, powinny być odnotowane w specjalnej księdze.

Do archiwum mają wstęp nie tylko archiwariusz czy kwerendziści, lecz także członkowie kurii generalnej oraz osoby upoważnione przez archiwistę lub w razie jego nieobecności przez osobę, która go zastępuje. Generał zakonu ma ustalić datę, do której można udostępniać dokumenty, aby zachować prawa osób jeszcze żyjących.

Z dokumentacji można korzystać wyłącznie w pracowni archiwum. Jedynie członkowie kurii generalnej mogą korzystać z dokumentacji w swoich pokojach, koniecznie po uprzednim poinformowaniu o tym archiwisty i wypełnieniu rewersu.

Możliwe jest wykonywanie odpłatnie kserokopii dokumentów na miejscu. Na publikację kserokopii i udostępnionych dokumentów wymagana jest osobna zgoda archiwisty.

59 Tamże.

60 Tamże.

61 ACRR, Wyciąg z Regulaminu Archiwum Generalnego z dnia 30 października 1996 r.

Podsumowanie

Archiwum Zmartwychwstańców w Rzymie, powstałe dzięki inicjatywie B. Jańskiego w 1840 roku, ma bardzo cenny zasób dokumentacyjny, który poprzez swoją wielkość i wartość informacyjną powoduje, że należy instytucję tę uznać za jedną z najważniejszych poza granicami Polski. Jej znaczenie nie ogranicza się tylko do poznania dziejów polskiego Kościoła na emigracji w XIX i XX wieku, ale również życia wychodźców polskich. Szczególnie cenne są materiały dotyczące działalności Wielkiej Emigracji, życia kulturalnego i politycznego Polaków na emigracji w dobie niewoli narodowej. Na podkreślenie zasługuje nawiązanie przez archiwum zmartwychwstańców współpracy z Naczelną Dyрекcją Archiwów Państwowych, dzięki czemu wprowadzono Zintegrowany System Informacji Archiwalnej (ZoSIA), co skutkuje sukcesywnym opracowywaniem zasobu w tym programie i udostępnianiem go poprzez portal www.szukajwarchiwach.gov.pl.

Bibliografia

ŹRÓDŁA

Archivio Congregatio a Resurrectione a Roma

ACRR, *Catalogus Archivi Congregationis a Resurrectione D.N.J.C.*, Romae 2017.

ACRR, J. Iwicki, *Catalogus Archivii Congregationis a Resurrectione DNJC. Wersja robocza*, Rzym 2013.

ACRR, Pismo Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych do ks. prof. dr. Andrzeja Gieniusza CR z dnia 8 sierpnia 2023 r.

ACRR, Wyciąg z Regulaminu Archiwum Generalnego z dnia 30 października 1996 r.

OPRACOWANIA

Adamczyk J., *Archiwa kościelne w aspekcie kanonicznym*, „Roczniki Nauk Prawnych”, 22 (2012), nr 3, s. 165-189.

Bender A., *Polskie ślady w Sanktuarium Matki Bożej Łaskawej na Mentorelli*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 119 (2022), s. 29-49.

Brzozecki S., *Niepokalanki*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 13, red. E. Gigilewicz, Lublin 2009, kol. 1185-1186.

Chotyńska M., *Bogdan Jański i jego współczesni*, „Perspektywy Kultury”, 29 (2020), nr 2, s. 25-41.

Dębowska M., *Informator o archiwach zakonnych w Polsce*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 69 (1998), s. 15-99.

Gręźlikowski J., *Archiwa kościelne w świetle obowiązujących norm kanonicznych*, „Studia Włocławskie”, 24 (2022), s. 499-521.

Hamryszzak A., *Fotografie w Archiwum Diecezji Łuckiej*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 117 (2021), s. 87-108.

- Hamryszczak A., *Tworzenie archiwów kościelnych po odzyskaniu przez Polskę niepodległości oraz gromadzenie przez nie zasobu*, w: *Archiwa kościelne w niepodległej Polsce*, red. A. Laszuk, Warszawa 2020, s. 43-59.
- Iwicki J., *Zmartwychwstańcy za oceanem*, w: *Zmartwychwstańcy w dziejach Kościoła i narodu*, red. Z. Zieliński, Katowice 1990, s. 109-120.
- Kapuściński J., *Dokumentacja fotograficzna w zasobie Archiwum Archidiecezji Częstochowskiej im. Ks. Walentego Patykiewicza w Częstochowie (aktualny stan badań i perspektywy)*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 117 (2021), s. 169-185.
- Karpiński W., Król M., *Sylwetki polityczne XIX wieku*, Kraków 1974.
- Klechta J., *Powstaniec, tułacz, kapłan. Ks. Aleksander Jełowicki (1804-1877) pierwszy rektor Polskiej Misji Katolickiej we Francji*, Paryż 2004.
- Kuzicki J., *Współpracownicy Bogdana Jańskiego w życiu kulturalnym Wielkiej Emigracji we Francji*, w: *Między irredentą a kolaboracją. Postawy społeczeństwa polskiego wobec zaborcy. W kręgu nauki i sztuki*, red. N. Kasperek, A. Szmyt, Olsztyn 2009, s. 57-71.
- Librowski S., *Archiwa kościelne*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 1, red. F. Gryglewicz, Lublin 1985, kol. 877-885.
- Micewski B., *Bogdan Jański i geneza Zmartwychwstańców*, w: *Zmartwychwstańcy w dziejach Kościoła i narodu*, red. Z. Zieliński, Katowice 1990, s. 9-27.
- Micewski B., *Bogdan Jański założyciel zmartwychwstańców 1807-1840*, Warszawa 1983.
- Micewski B., *Zmartwychwstanki*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 20, red. E. Gigilewicz, Lublin 2014, kol. 1457-1458.
- Mleczo W., *Kapłani dla Polski zmartwychwstałej – idee i działalność Papieskiego Kolegium Polskiego w Rzymie*, „Polska Myśl Pedagogiczna”, 1 (2015), nr 1, s. 111-123.
- Mleczo W., *Zasób archiwum księży zmartwychwstańców w Rzymie*, w: *Archiwa kościelne w niepodległej Polsce*, red. A. Laszuk, Warszawa 2020, s. 207-218.
- Perzyński M., *Zmartwychwstańcy w Polsce*, w: *Zmartwychwstańcy w dziejach Kościoła i narodu*, red. Z. Zieliński, Katowice 1990, s. 92-108.
- Popek K., *Misja polskich zmartwychwstańców w Adrianopolu. Wybrane problemy*, „Zeszyty Naukowe Towarzystwa Doktorantów UJ. Nauki Społeczne”, 2018, nr 23 (4), s. 129-144.
- Prejs R., *Archiwum kościelne. Rola i znaczenie jako miejsca przechowywania dokumentów przeszłości*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 97 (2012), s. 209-216.
- Prejs R., *Organizacja i funkcjonowanie archiwów w domach zakonnych*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 75 (2001), s. 139-151.
- Różański M., *Status dyrektora historycznego archiwum diecezjalnego*, „Studia Prawnoustrojowe”, 2008, nr 42, s. 137-147.
- Seweryn A., *Fotografia w archiwum. Identyfikacja – zabezpieczenie – konserwacja*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 117 (2021), s. 269-292.
- Smolikowski P., *Historia Zgromadzenia Zmartwychwstania Pańskiego*, t. 1, Kraków 1892.
- Stępień M., *Erygowanie i początki funkcjonowania Papieskiego Kolegium Polskiego w Rzymie w XIX wieku*, „Prawo Kanoniczne”, 53 (2010), nr 3-4, s. 245-259.
- Szablewski M., *Zmartwychwstańcy. W 150 rocznicę zgromadzenia 1836-1986*, tłum. J. Widlarz, Poznań-Adelaide 1988.
- Szier B., *Franciszkanki bł. Kingi*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 5, red. L. Bienkowski, Lublin 1989, kol. 546.

Archiwum w Domu Generalnym Zgromadzenia Zmartwychwstania Pana Naszego Jezusa Chrystusa...

Traczyński M., *Zmartwychwstańcy w służbie Stolicy Apostolskiej*, w: *Zmartwychwstańcy w dziejach Kościoła i narodu*, red. Z. Zieliński, Katowice 1990, s. 121-148.

Zakrzewski P., *Utwór i nośnik utworu fotograficznego w działalności muzeów i archiwów kościelnych*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 117 (2021), s. 343-355.

NETOGRAFIA

Archiwum Zgromadzenia Zmartwychwstania Pańskiego w Rzymie, <https://www.szukajwarchiwach.gov.pl/web/archiwum-zgromadzenia-zmartwychwstania-panskiego-w-rzymie> [dostęp: 20.11.2023].

Przegląd stanu zachowania zasobu Archiwum Zmartwychwstańców w Rzymie, <https://archiwa.gov.pl/przegląd-stanu-zachowania-zasobu-archiwum-zmartwychwstancow-w-rzymie/> [dostęp: 20.11.2023].

Zgromadzenie Zmartwychwstania Pana Naszego Jezusa Chrystusa, *Placówki w Polsce*, <https://zmartwychwstancy.pl/placowki> [dostęp: 20.11.2023].

Zgromadzenie Zmartwychwstania Pana Naszego Jezusa Chrystusa, „Skarby z Rzymskiego Archiwum”, <https://zmartwychwstancy.pl/skarby-z-rzymskiego-archiwum> [dostęp: 20.11.2023].